

CZU: 343.541(478)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.5113381>

TIPURILE DE VIOLENȚĂ ÎN FUNCȚIE DE OBIECTUL DE INFLUENȚARE

Mihaela ANGHELUȚĂ

Universitatea de Stat din Moldova

Noțiunea de violență nu este definită în Codul penal al Republicii Moldova. Drept urmare, pot apărea neclarități privind caracterul – fizic sau psihic – al violenței aplicate de către făptuitor. În textul Codului penal noțiunea de violență psihică este utilizată expres doar în dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.206. Doar în această dispoziție noțiunea de violență psihică este prezentată în accepțiune normativă penală. Totuși, nici măcar în ipoteza dată nu este clar înțelesul pe care legiuitorul îl atribuie acestei noțiuni. Cert este că violența psihică presupune o influențare asupra psihicului persoanei. Viața, sănătatea sau integritatea corporală a victimei nu sunt valorile sociale pe care violența psihică le afectează în mod ineluctabil. În cazurile în care în legea penală noțiunea de violență este folosită fără precizarea caracterului acesteia – fizică sau psihică, această noțiune se referă la influențarea asupra corpului persoanei. Aceasta o confirmă utilizarea sintagmei dihotomice „violență sau amenințare” din dispozițiile de la alin.(3) art.36, lit.a) alin.(1) art.137, lit.a) alin.(1) art.165, art.167 etc. din Codul penal al Republicii Moldova. Dacă în aceste norme noțiunea de violență ar cuprinde înțelesul de „violență psihică”, atunci noțiunea de amenințare ar rămâne fără sens. Oricare altă interpretare ar echivala cu încălcarea art.7 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Cuvinte-cheie: violență, violență fizică, violență psihică, amenințare, influențare, corpul persoanei, psihicul persoanei.

TYPES OF VIOLENCE DEPENDING ON THE OBJECT OF INFLUENCE

The notion of violence is not defined in the Criminal Code of the Republic of Moldova. As a result, there may be uncertainties regarding the character – physical or mental – of the violence applied by the perpetrator. In the text of the Criminal Code, the notion of mental violence is used expressly only in the provision of ltr. a) para. (2) art.206. Only in this provision, the notion of mental violence is presented in the criminal normative sense. However, even in this case, the meaning that the legislator attributes to this notion is not clear. What is certain is that mental violence presupposes an influence on the person's psyche. The life, health or bodily integrity of the victim are not the social values that mental violence inevitably affects. In cases where the notion of violence is used in the criminal law without specifying its character – physical or mental – it refers to the influence on the person's body. This is confirmed by the use of the dichotomous phrase “violence or threat” from the provisions of para. (3) art.36, letter a) para. (1) art.137, letter a) para. (1) art.165, art.167 etc. of the Criminal Code of the Republic of Moldova. If in these norms the notion of violence encompassed the meaning of “mental violence”, then the notion of threat would remain meaningless. Any other interpretation would be equivalent to violating art.7 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: violence, physical violence, mental violence, threat; influence, the person's body, the person's psyche.

Introducere

În Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) noțiunea de violență sau derivațiile acesteia sunt utilizate în: alin.(3) art.36, lit.c¹) alin.(6) art.90, lit.e) alin.(1) art.135¹, lit.a) alin.(1) și lit.c) alin.(3) art.137, alin.(1) și (2) art.141, alin.(1) art.142, art.146, 156, lit.a) alin.(1) și lit.f) alin.(2) art.165, lit.e) alin.(2) art.166, art.167, alin.(2) art.179, lit.a) alin.(3) art.180¹, lit.c) alin.(1) și lit.b) alin.(2) art.184, lit.e) alin.(2) art.187, alin.(1) art.188, alin.(1), lit.c) alin.(2) și lit.c) alin.(3) art.189, lit.b) alin.(2) și alin.(3) art.192¹, art.193, lit.a) alin.(1) art.201¹, lit.a) și b) alin.(2) art.206, lit.a) alin.(3) art.208, lit.b) alin.(2) art.209, lit.e) alin.(2) și lit.b) alin.(3) art.217⁴, alin.(2) art.245⁹, alin.(1) art.245¹⁰, alin.(1) și lit.b) alin.(2) art.247, lit.b) alin.(2) art.275, lit.b) alin.(2) art.280, alin.(1) și (3) art.285, art.286, alin.(1) art.287, lit.a) și b) alin.(1) art.289¹, lit.a) alin.(1) art.289², lit.a) și b) alin.(1) art.289³, alin.(2), lit.c) alin.(3) și alin.(4) art.295, lit.b) alin.(2) art.295², lit.c) alin.(2) art.317, art.320¹, art.321, lit.a) alin.(2) art.339, art.340, art.341, alin.(1¹) și lit.a) alin.(2) art.349, lit.d) alin.(2) și lit.b) alin.(3) art 352, lit.a) alin.(3) art.362, alin.(1) art.365, alin.(1) art.369, alin.(1) art.377, alin.(2) art.388. În total sunt 67 de astfel de norme. Cu toate acestea, noțiunea de violență nu este definită în textul legii penale.

Acest hiatus determină: interpretarea diferită a noțiunii de violență; aplicarea neuniformă a regulilor de calificare în cazul concurenței de norme; aplicarea neunitară a regulilor concursului de infracțiuni. Una dintre repercusiunile cele mai nefaste ale lipsei definiției legislative a noțiunii de violență o constituie lipsa de claritate privitoare la noțiunea de violență psihică. Nu este clar dacă este plauzibil să distingem un asemenea tip de violență sau nu.

Rezultate și discuții

În textul Codului penal, abordarea *largo sensu* a noțiunii de violență este admisă doar în dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.206: „Aceleași acțiuni însoțite: [...] de violență fizică și/sau psihică, [...]”. Până la intrarea în vigoare a Legii nr.157 din 26.07.2018 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 [1] o astfel de abordare a fost admisă și în dispoziția de la lit.a) alin.(1) art.165 CP RM: „amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei [...]”. Conform legii în vigoare, această dispoziție are un alt conținut: „aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței”. Modificarea dispoziției respective a reprezentat o reacție la criticile aduse în doctrina penală. De exemplu, A.Tănase a menționat: „Dacă violența psihică constă într-o amenințare, ce înseamnă atunci, în contextul prevederii de la lit.a) alin.(1) art.165 CP RM, amenințarea cu aplicarea violenței psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei? Răspuns la această întrebare nu poate exista, din moment ce reprezintă un nonsens, o inadvertență terminologică expresia „amenințarea cu aplicarea ... violenței ... psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei”, utilizată de legiuitor la lit.a) alin.(1) art.165 CP RM. Doar la lit.a) alin.(2) art.206 CP RM legiuitorul mai admite o asemenea carență. În toate celelalte cazuri se menționează despre amenințarea cu violența, avându-se în vedere în mod evident amenințarea cu violența fizică (de exemplu, la alin.(1) art.158, art.167, 168, alin.(2) art.179, lit.e) alin.(2) art.187, art.188, 189, lit.b) alin.(2) art.192¹, art.193 etc. din Codul penal). Luând în considerare că amenințarea cu violența este o formă a violenței psihice, propunem modificarea prevederii de la lit.a) alin.(1) art.165 CP RM: în locul expresiei „amenințare cu aplicarea sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase pentru viața și sănătatea victimei” să fie utilizată expresia „aplicare a violenței nepericuloase pentru viața și sănătatea persoanei, amenințare cu aplicarea violenței”. [2].

Cu privire la dispoziția de la lit.a) alin.(2) art.206 CP RM – „Aceleași acțiuni însoțite: [...] de violență fizică și/sau psihică, [...]” – A.Tănase consideră că legiuitorul admite o carență. Însă, nu doar în această normă noțiunile „violență fizică” și „violență psihică” sunt prezentate ca părți ale unui întreg. Astfel, în Codul civil, în alin.(1) art.342, se recurge la formularea „violență fizică sau psihică” [3]. În Codul muncii, la lit.n) alin.(1) art.86 și la lit.b) alin.(1) art.301, este folosită sintagma „violenței fizice sau psihice” [4]. În Codul familiei, în alin.(2) art.62, se utilizează expresia „violența psihică și fizică” [5]. În Codul educației, la lit.i) alin.(1) art.135, se recurge la formularea „violență fizică sau psihică” [6]. În Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului, în art.6, este folosită sintagma „violență fizică și psihică” [7]. În Legea nr.30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației, la lit.a) alin.(3) art.5, se utilizează expresia „violență fizică, psihică” [8]. În Ordinul Ministerului Educației nr.861 din 07.09.2015 pentru aprobarea Codului de etică al cadrului didactic, în pct.6, se recurge la formularea „violență fizică sau psihică” [9]. În Legea nr.137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, în alin.(2) art.2, este folosită sintagma „violenței fizice, psihice” [10]. În Legea nr.270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova, în alin.(2) art.45, se utilizează expresia „violență fizică și psihică” [11]. Din toate aceste norme rezultă că noțiunea „violență psihică” este parte a noțiunii mai largi „violență”.

O asemenea abordare este promovată de către unii doctrinari. De exemplu, D.Gurev opinează: „Violența reprezintă acțiunea ilegală și intenționată asupra corpului și/sau psihicului unei persoane, săvârșită contrar sau în pofida voinței acesteia, cauzându-i-se un prejudiciu considerabil sau fiind pusă în pericol de a i se cauza un astfel de prejudiciu” [12, p.74]. E.V. Bezruciko are o viziune asemănătoare: „Prin „violență” trebuie de înțeles fie influențarea fizică, ilegală și intenționată asupra altei persoane, care aduce atingere integrității corporale, sănătății sau vieții acesteia ori care limitează sau suprimă libertatea acesteia, fie influențarea ilegală intenționată asupra psihicului altei persoane, pentru a-i suprima voința sau pentru a o constrânge să comită anumite acțiuni ori inacțiuni, fie acțiunile caracterizate prin posibilitatea reală de a provoca lezarea intereselor protejate de lege, însoțite de influențarea psihică asupra victimei” [13]. O.Ignatov menționează următoarele: „Violența trebuie înțeleasă ca influențare energetică asupra organelor sau țesuturilor corpului persoanei, precum și a funcțiilor lor fiziologice, prin utilizarea unor factori materiali (mecanici, fizici, chimici sau biologici) ai mediului extern și/sau influențarea pe cale informațională asupra psihicului persoanei, exercitată contrar sau în pofida voinței acesteia, de natură să-i provoace moartea, o traumă fizică și / sau psihică, ori de a-i limita libertatea de exprimare a voinței” [14]. În opinia lui N.Ivanțova, „violența reprezintă influențarea ilegală, intenționată, fizică sau psihică, îndreptată asupra unei alte persoane, exercitată contrar sau în pofida conștiinței și voinței acesteia, care i-a cauzat un prejudiciu considerabil sau care a creat pericolul cauzării unui asemenea

prejudiciu" [15]. V.A. Ulâmov este de părere că „în dreptul penal, prin „violență” se înțelege influențarea socialmente periculoasă, interzisă de legea penală, cu caracter fizic sau psihic, asupra unei alte persoane, exercitată contrar sau în pofida voinței acesteia, de către subiectul infracțiunii direct sau cu ajutorul unor mijloace, instrumente sau substanțe necesare pentru realizarea scopului infracțional” [16]. Observăm că toți autorii precitați privesc violența ca pe o faptă care presupune influențarea fizică sau psihică asupra victimei.

I.A. Petin este reticent: „Fracționarea violenței infracționale în violență fizică și violență psihică nu contribuie la perceperea naturii fenomenului de violență, duce la subestimarea violenței psihice și, astfel, împiedică realizarea sarcinilor și obiectivelor legii penale. Influențarea violență infracțională trebuie privită ca fenomen psihofizic unitar” [17, p.15]. Nu împărtășim această reticență și suntem de acord cu argumentele aduse de S.V. Krivoșeev: „Divizarea violenței în violență fizică și cea psihică nu poate zădărnici scopurile legii penale. Dimpotrivă, aceasta contribuie la realizarea scopurilor respective, deoarece violența fizică și violența psihică posedă un grad diferit de pericol social. Prin urmare, personalitatea celor care aplică violența fizică se poate deosebi semnificativ de personalitatea celor care aplică violența psihică. Aceasta, la rândul său, poate genera necesitatea de a aplica măsuri de prevenție diferențiate față de astfel de persoane” [18]. Într-adevăr, de exemplu, omorul nu poate fi pus pe același cântar cu amenințarea cu omor. Cele două fapte trebuie diferențiate, datorită gradului diferit de pericol social.

Promotorii ideii de distingere a violenței fizice și a violenței psihice remarcă obiectul de influențare diferit al acestora. Astfel, L.V. Serdiuk consideră că „mijloacele și metodele de influențare nu ajută la deosebirea violenței psihice de violența fizică. Deosebirea dintre acestea constă în aceea că, prin violență fizică, victimei i se cauzează traume corporale, se limitează libertatea exterioră de manifestare a comportamentului acesteia, se provoacă modificări organice și funcționale în organismul victimei. Violența psihică afectează direct psihicul și poate provoca o traumă psihică sau poate suprima (restrânge) libertatea de manifestare a voinței” [19, p.22]. E.V. Ghertel exprimă un punct de vedere apropiat: „Sfera noțiunii generice de violență cuprinde violența psihică și violența fizică. Se au în vedere tipurile violenței, care diferă calitativ prin caracterul influențării distructive asupra victimei. Violența fizică este îndreptată împotriva integrității fizice (biologice) a organismului persoanei, în timp ce violența psihică este îndreptată împotriva sferei spirituale a persoanei. În cazul violenței psihice, nu are loc nici violarea integrității anatomice a organismului, nici deteriorarea țesuturilor exterioare. Această influențare vizează exclusiv psihicul uman” [20]. În fine, R.D. Șarapov susține: „Violența poate fi fizică (dacă presupune cauzarea de daune sănătății fizice și dacă se exprimă în influențarea asupra corpului uman) sau psihică (dacă implică atingerea adusă siguranței psihice a persoanei, sub formă de cauzare ilegală intenționată a unui prejudiciu psihic victimei, contrar voinței acesteia” [21, p.8]. Așadar, în cazul violenței fizice este influențat corpul victimei. În acest caz, corpul victimei constituie obiectul material al infracțiunii. În ipoteza violenței psihice, obiectul material al infracțiunii lipsește. Psihicul victimei, fiind lipsit de corporalitate, nu poate să reprezinte acest obiect. În schimb, psihicul victimei constituie obiectul de influențare al violenței psihice.

Alți autori promovează abordarea *stricto sensu* a noțiunii de violență. De exemplu, referitor la infracțiunile prevăzute la art.146 și 201¹ CP RM, S.Brînza și V.Stati menționează: „Legiuitorul nu precizează tipul de violență – fizică sau psihică. În aceste condiții, optăm pentru interpretarea restrictivă a noțiunii „acte de violență”, în sensul de „violență fizică”. Aceasta întrucât în alte norme penale sensul noțiunii de violență este tocmai acesta (de exemplu, în dispoziția de la alin.(2) art.79, lit.e) alin.(2) art.187, art.188, 189, alin.(3) art.192¹, art.193 și altele din Codul penal)” [22, 23]. A.Tighineanu are următoarea părere: „În fapt, se constată că legislația penală nu este clară în descifrarea conținutului violenței, antrenând ipoteze diferite în cazul unor variate noțiuni utilizate. Astfel, nu se face specificarea faptului dacă întotdeauna termenul de violență prezumă și violența fizică, și violența psihică; or, interpretarea sistematică a normativului penal în vigoare ar dicta că aceasta nu prezumă violența psihică, deoarece, în context, se operează diferențiat, prin anumite norme penale, cu categoria de violență fizică sau psihică, precum și cu violența sau amenințarea cu aplicării ei” [24, p.53]. V.O. Navroțki consideră că „violența se exprimă în influențarea fizică asupra victimei. Așa-numita „violență psihică”: intimidare, amenințare – este cuprinsă de noțiunea de violență. Temeiul unei astfel de interpretări se conține în legea penală. Aceasta prevede răspunderea pentru violență separat de răspunderea pentru amenințarea cu violență” [25]. E.V. Bezruciko și G.G. Nebratenko menționează că „în Codul penal, noțiunea de violență se referă doar la violența fizică. Dacă legiuitorul consideră ilegală violența psihică, aceasta este desemnată în dispoziția de incriminare prin sintagma „amenințarea cu violență” [26]. O opinie asemănătoare

are L.A. Nakonecina: „Examinarea noțiunii de violență prin prisma Codului penal arată că violența se exprimă în influențarea asupra corpului persoanei” [27, p.61].

Suntem de acord cu părerile acestor teoreticieni. În cauza *Parmak și Bakir contra Turciei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a ajuns la o concluzie care dezvoltă părerile date: „Tribunalele naționale au reținut, în special, că expresia „forță și violență” ar trebui interpretată în sens larg, fiind incluse situații în care violența, deși nu este folosită în sensul fizic obișnuit, era prevăzută, totuși, ca obiectiv al unei organizații, ca în cazul reclamanților. Prin urmare, cerința legală a „forței și violenței” a fost reținută în cazul reclamanților, deoarece manifestația și publicațiile pe care le-au împărțit aveau un caracter inacceptabil, astfel încât echivala cu o constrângere morală a publicului (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Conceptul de constrângere morală nu exista în textul legii aplicabile. [...] Tribunalele naționale au ales să-și exercite marja discreționară judiciară de o manieră extensivă, adoptând o interpretare care nu era conformă cu jurisprudența națională existentă și cu esența infracțiunii definite de dreptul național. În circumstanțele acestei cauze, tribunalele naționale au încălcat limitele rezonabile ale clarificării judiciare acceptabile, contrar garanțiilor art.7 din Convenție (se are în vedere Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [28] (în continuare – CEDO), *n.a.*)” [29]. Dacă în legea penală noțiunea de violență este folosită fără precizarea caracterului acesteia – fizică sau psihică, atunci această noțiune se referă la influențarea asupra corpului persoanei. Aceasta o confirmă utilizarea sintagmei dihotomice „violență sau amenințare” din dispozițiile de la alin.(3) art.36, lit.a) alin.(1) art.137, lit.a) alin.(1) art.165, art.167, alin.(2) art.179, lit.a) alin.(3) art.180¹, lit.e) alin.(2) art.187, alin.(1) art.188, lit.b) alin.(2) și alin.(3) art.192¹, art.193, lit.a) alin.(3) art.208, lit.b) alin.(2) art.209, lit.e) alin.(2) și lit.b) alin.(3) art.217⁴, lit.b) alin.(2) art.275, alin.(1) art.287, lit.a) alin.(1) art.289³ și alin.(4) art.295 CP RM. Dacă în aceste norme noțiunea de violență ar cuprinde înțelesul de „violență psihică”, atunci noțiunea de amenințare ar rămâne fără sens. Oricare altă interpretare ar echivala cu încălcarea art.7 CEDO.

Singura normă din Codul penal al Republicii Moldova, în care noțiunea „violență psihică” este menționată expres, este lit.a) alin.(2) art.206. Doar în această ipoteză noțiunea de violență psihică este prezentată în accepțiune normativă penală. Totuși, nici măcar în ipoteza dată nu este clar înțelesul pe care legiuitorul îl atribuie acestei noțiuni. Există pericolul încălcării principiului legalității în sensul interpretării extensive defavorabile a lit.a) alin.(2) art.206 CP RM. În alte norme penale sunt folosite noțiuni (de exemplu, noțiunea de amenințare) care, probabil, sunt componente ale noțiunii generice de violență psihică. Accentuăm că, în acest caz, avem în vedere accepțiunea teoretică (nu accepțiunea normativă penală) a noțiunii de violență psihică. În continuare ne propunem să stabilim caracteristicile violenței psihice și să identificăm noțiunile care alcătuiesc noțiunea generică de violență psihică.

Anterior am afirmat că, în cazul violenței fizice, este influențat corpul victimei. În cazul violenței psihice, nu acesta reprezintă obiectul influențării.

Din acest punct de vedere apar dubii legate de temeinicia afirmației făcute de A.G. Bezverhov și Iu.S. Norvartean: „Prin „violență” se înțelege o astfel de influențare fizică și / sau psihică asupra altei persoane care încalcă dreptul acesteia la viață, la sănătate sau la integritate corporală” [30]. Nu este clar cum aplicarea violenței psihice ar putea aduce atingere vieții, sănătății sau integrității corporale a persoanei.

Violența psihică presupune o influențare asupra psihicului persoanei. Aceasta îi determină pe unii autori să considere că sănătatea (în primul rând, sănătatea psihică) este valoarea socială afectată în rezultatul aplicării violenței psihice. Astfel, A.N. Klassen și A.Iu. Anohin suțin că „violența psihică și rezultatul acesteia, concretizat sub formă de prejudiciu psihic (traumă psihică), pot, la rândul lor, să provoace tulburări fizice, să cauzeze un prejudiciu fizic. Deci, victima, amenințată cu cauzarea unui prejudiciu fizic, poate suferi traume psihice grave, care, ulterior, pot antrena apariția unei afecțiuni psihice și o perturbare a sistemului nervos autonom, ceea ce implică perturbarea sistemului respirator și, posibil, oprirea ulterioară a respirației (sufocare) și decesul” [31, p.27]. Reflecțiile lui A.P. Teboev nu diferă în esență: „Noțiunea de violență psihică trebuie definită după cum urmează: este o amenințare la adresa victimei sau o influențare verbală, de gesticulație sau o altă influențare informațională asupra psihicului acesteia, care duce la vătămarea sănătății sau la producerea altor urmări prejudiciabile” [32]. V.V. Veklenko și E.N. Barhatova susțin: „Violența psihică constituie o influențare intenționată, ilegală, socialmente periculoasă asupra psihicului uman, exercitată contrar sau în pofida voinței victimei, care creează pericolul apariției unor consecințe negative pentru viață sau sănătate” [33]. Opinia expusă de E.M. Pelehova și E.A. Murașova este că „violența psihică reprezintă influențarea socialmente periculoasă, ilegală și intenționată, exercitată contrar sau în pofida voinței victimei, îndreptată asupra psihicului acesteia,

pentru a modifica comportamentul victimei sau a-i cauza prejudicii sănătății psihice" [34]. În fine, L.V. Serdiuk exprimă următorul punct de vedere: „Violența psihică reprezintă influențarea ilegală, intenționată, informațională sau neinformativă asupra unei alte persoane, care afectează funcționarea normală a psihicului acesteia, dacă această influențare este exercitată contrar sau în pofida voinței acestei persoane, putându-i cauza traume psihice sau fizice, suprimându-i sau restrângându-i libertatea de exprimare sau de acțiune" [19, p.21].

Nu este lipsit de interes punctul de vedere al lui E.N. Barhatova: „Violența psihică este întotdeauna aplicată doar intenționat. Mai mult, intenția trebuie îndreptată nu spre cauzarea unui prejudiciu sănătății, ci spre obținerea unui alt rezultat infracțional" [35, p.20]. Criticând opinia lui A.N. Klassen și A.Iu. Anohin, menționată mai sus, A.Iu. Rešetnikov și L.N. Klocenko argumentează: „Exemplul dat de autori nu reflectă regula generală, ci înfățișează mai degrabă cazuri particulare (dar posibile) de cauzare a prejudiciului fizic ca urmare a aplicării violenței psihice. După cum se știe, legea penală ar trebui să interzică numai cele mai tipice forme de comportament socialmente periculos. Opinia prezentată de A.N. Klassen și A.Iu. Anohin poate fi utilă în procesul de elaborare a unor norme de drept penal. Din punctul de vedere al doctrinei dreptului penal privind componența de infracțiune, considerentele prezentate de autori sunt potrivite mai degrabă pentru descrierea prejudiciului cauzat psihicului uman și a posibilei produceri a unor urmări grave suplimentare, care sunt adesea luate în considerare de legiuitor atunci când stabilește o circumstanță agravantă pentru o anumită infracțiune (sublinierea aparține – *n.a.*)" [36]. Într-un articol consacrat obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art.155 CP RM am formulat o concluzie asemănătoare: „Calificarea trebuie făcută conform art.149 sau 157 și 155 CP RM în cazul în care amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este urmată de lipsirea de viață din imprudență a victimei sau de vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență. Infracțiunea prevăzută de art.155 CP RM nu poate absorbi nici lipsirea de viață din imprudență a victimei, nici vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență. Acest articol exclude o asemenea posibilitate [37]. Articolul 155 CP RM ar oferi o astfel de posibilitate, dacă ar fi construit după modelul art.159, 162, 163 etc. din Codul penal, adică ar conține un alineat (2) în care ar fi prevăzută răspunderea agravată pentru provocarea din imprudență a vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății ori a decesului victimei. Totuși, art.155 CP RM nu este structurat după modelul art.159, 162, 163 etc. din Codul penal.

Ca urmare, considerăm întemeiate acele definiții ale noțiunii de violență psihică, în care se evidențiază că viața, sănătatea sau integritatea corporală a victimei nu sunt valorile sociale pe care violența psihică le afectează în mod ineluctabil. Bunăoară, D.Gurev menționează: „Prin „violență psihică” înțelegem acțiunea ilegală și intenționată (amenințare, hipnoză etc.), îndreptată asupra psihicului persoanei contrar sau în pofida conștientizării sau voinței ei, aptă de a-i cauza traume fizice ori psihice, indiferent dacă au fost sau nu cauzate daune sănătății" [12, p.82]. E.N. Barhatova consideră că „trăsătura distinctivă a violenței psihice este tocmai influențarea asupra psihicului persoanei, nu asupra corpului acesteia sau asupra organelor de simț ale persoanei" [35, p.19]. A.B. Kalinkina exprimă opinia, potrivit căreia „violență psihică trebuie considerată influențarea ilegală asupra psihicului unei alte persoane pentru a suprima și subordona voința acesteia, după cum dorește făptuitorul" [38]. Z.M. Celeabova menționează: „Violența psihică implică o influențare ilegală asupra psihicului, adică asupra proceselor psihice care se desfășoară în organismul persoanei" [39].

Alți autori care definesc noțiunea de violență psihică pun accentul pe rezultatul influențării asupra psihicului, pe prejudiciul adus acestuia. Spre exemplu, V.E. Dvorțov consideră că „violența psihică reprezintă cauzarea ilegală a unui prejudiciu psihic victimei" [40]. M.S. Fokin, V.E. Dvorțov și R.D. Șarapov susțin că „violența psihică este atentarea infracțională asupra siguranței persoanei, exprimată sub forma cauzării ilegale intenționate a unui prejudiciu psihic victimei, împotriva voinței acesteia" [41; 42, p.12]. Catalogarea siguranței persoanei ca valoare socială lezată în cazul aplicării violenței psihice este criticată pe bună dreptate de V.E. Krukovski și I.N. Mosecikin: „Nu poate fi negat faptul că, într-un asemenea caz, siguranța persoanei este pusă în pericol. Cu toate acestea, obiectul în cauză este prea vag și provoacă dificultăți la calificarea infracțiunilor. În ultimă instanță, oricare infracțiune poate fi considerată a fi o atentare asupra siguranței persoanei: infracțiunile de violență; infracțiunile patrimoniale; infracțiunile sexuale etc. Ar rezulta că siguranța persoanei evoluează ca obiect universal pentru toate infracțiunile, ceea ce ar face ca delimitarea acestora să devină un proces dificil" [43]. Drept urmare, considerăm mai potrivită opinia lui E.V. Nikitin, conform căreia libertatea psihică a persoanei este valoarea socială specifică afectată în rezultatul aplicării violenței psihice [44, p.10].

Cât privește prejudiciul cauzat psihicului prin violența psihică, au dreptate V.E. Krukovski și I.N. Mosecikin, când afirmă: „Prejudiciul psihic cauzat victimei reprezintă urmarea faptei prejudiciabile. Însă, în dreptul

penal sunt luate în considerare nu toate urmările. De exemplu, în rezultatul unei bătăi, victima poate suferi, de asemenea, consecințe psihice negative. Acestea pot fi luate în considerare în alte ramuri de drept, dar nu vor conta în dreptul penal. Or, asemenea consecințe nu sunt indicate direct în normele Codului penal. Situația este similară atunci când victimei îi este cauzat un prejudiciu psihic în rezultatul aplicării violenței psihice. În unele cazuri acest prejudiciu nu va conta. În altele însă va conta (dacă un astfel de prejudiciu este indicat în dispoziția normei penale)" [43]. De exemplu, în art.155 CP RM nu este specificat un prejudiciu psihic care ar conta în procesul de calificare a infracțiunii. Survenirea unui astfel de prejudiciu ar putea avea semnificație din perspectiva dreptului civil, în vederea reparării prejudiciului patrimonial și moral cauzat victimei.

O altă încercare de a ne convinge că prejudiciul psihic este inerent în cazul violenței psihice este întreprinsă de L.N. Klocenko: „Consecințele care se produc în rezultatul violenței psihice trebuie luate în considerare ca urmări prejudiciabile ale infracțiunii. Acestea presupun modificări negative ale psihicului unei persoane (al unui grup de persoane), cauzate în rezultatul unei influențări psihice ilegale și socialmente periculoase, exercitate contrar sau în pofida voinței acestei persoane (acestui grup de persoane). asemenea urmări pentru psihic (urmări de prim nivel sau urmări imediate) se exprimă în aceea că victima îndeplinește anumite acțiuni (se abține să le îndeplinească), ceea ce implică în cele din urmă prejudicii de ordin fizic, material sau organizațional (urmări de nivelul doi), care, de regulă, sunt luate în considerare de legiuitor la elaborarea normelor de drept penal" [45, p.9] Considerăm că acest autor confundă urmările prejudiciabile ale infracțiunii cu scopul infracțiunii. De exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la art.155 CP RM scopul făptuitorului presupune îndeplinirea de către victimă a anumitor acțiuni sau abținerea acesteia de la îndeplinirea unor acțiuni. Însă, realizarea sau nerealizarea acestui scop nu are niciun impact asupra calificării faptei conform art.155 CP RM. Așa cum menționează A.I. Rarog, „scopul poate depăși cu mult limitele unei componente de infracțiune de violență și, în acest caz, nu se identifică niciodată cu urmările prejudiciabile ale infracțiunii" [46, p.115]. În consecință, urmările prejudiciabile nu trebuie considerate a fi o caracteristică obligatorie a violenței psihice.

Nu în ultimul rând, datorită caracteristicilor prejudiciului psihic, este necesar să luăm în considerare un alt aspect: posibilitatea făptuitorului de a prevedea astfel de urmări.

L.V. Serdiuk afirmă: „Producerea sau neproducerea anumitor urmări cauzate de o traumă psihică depinde de o multitudine de factori ce caracterizează organismul victimei, de trăsăturile și calitățile sale fiziologice și psihologice. De aceea, în cazul violenței psihice, urmările nu pot fi stabilite la fel de exact ca în cazul evaluării gradului de pericol social al violenței fizice" [19, p.26]. Deși se referă la infracțiunile săvârșite prin sustragere, ideea lui I.Botezatu poate fi ușor ajustată necesităților studiului nostru: „Previzibilitatea legii penale este regula care trebuie să funcționeze și în această situație. Mărimea prejudiciului cauzat prin infracțiune trebuie să fie prevăzută de către făptuitor. Prevederea de către făptuitor a urmărilor prejudiciabile este o condiție obligatorie, stabilită expres, la art.17 CP RM, pentru toate infracțiunile săvârșite cu intenție. Nu poate satisface această condiție prejudiciul moral. Acest prejudiciu nu poate fi nici obiectiv, nici concret, nici conștientizat de către făptuitor" [47, p.214]. În multe privințe (inclusiv ca posibilitate a făptuitorului de a prevedea astfel de urmări), prejudiciul psihic poate fi asemănat cu prejudiciul moral. Din acest punct de vedere, considerăm că prejudiciul psihic, sub aspectul limitelor sale, al întinderii sale, are de cele mai multe ori un caracter imprevizibil.

Concluzii

În funcție de obiectul de influențare, pot fi deosebite două tipuri de violență: violența fizică și violența psihică. În cazul violenței fizice, este influențat corpul victimei. În acest caz, corpul victimei constituie obiectul material al infracțiunii. În ipoteza violenței psihice, obiectul material al infracțiunii lipsește. Psihicul victimei, fiind lipsit de corporalitate, nu poate să reprezinte acest obiect. În schimb, psihicul victimei constituie obiectul de influențare al violenței psihice.

În cazurile în care legea penală noțiunea de violență este folosită fără precizarea caracterului acesteia – fizică sau psihică, această noțiune se referă la influențarea asupra corpului persoanei. Singura normă din Codul penal al Republicii Moldova, în care noțiunea „violență psihică" este menționată expres, este lit.a) alin.(2) art.206. Doar în această ipoteză noțiunea de violență psihică este prezentată în accepțiune normativă penală. Totuși, nici măcar în ipoteza dată nu este clar înțelesul pe care legiuitorul îl atribuie acestei noțiuni. Există pericolul încălcării principiului legalității în sensul interpretării extensive defavorabile a lit.a) alin.(2) art.206 CP RM. În alte norme penale sunt folosite noțiuni (de exemplu, noțiunea de amenințare) care, probabil, sunt componente ale noțiunii generice de violență psihică. Accentuăm că, în acest caz, avem în vedere accepțiunea teoretică (nu accepțiunea normativă penală) a noțiunii de violență psihică.

Viața, sănătatea sau integritatea corporală a victimei nu sunt valorile sociale pe care violența psihică le afectează în mod ineluctabil. Urmările prejudiciabile nu trebuie considerate a fi o caracteristică obligatorie a violenței psihice. Survenirea prejudiciului psihic ar putea avea semnificație din perspectiva dreptului civil, în vederea reparării prejudiciului patrimonial și moral cauzat victimei.

Referințe:

1. Legea nr.157 din 26.07.2018 pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.347-357.
2. TĂNASE, A. Latura obiectivă a infracțiunii de trafic de ființe umane (art.165 CP RM). În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.11, p.18-33. ISSN 1811-0770
3. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.
4. Codul muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.159-162.
5. Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.47-48.
6. Codul educației al Republicii Moldova din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324.
7. Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.13.
8. Legea nr.30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.69-74.
9. Ordinul Ministerului Educației nr.861 din 07.09.2015 pentru aprobarea Codului de etică al cadrului didactic. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.59-67.
10. Legea nr.137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.293-305.
11. Legea nr.270 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.53-54.
12. GUREV, D. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de răpire a unei persoane*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 204 p.
13. БЕЗРУЧКО, Е.В. Угроза применения насилия или психическое насилие: какой термин предпочтительнее? В: *Юристъ-Правоведъ*, 2015, №1, с.39-41. ISSN 1817-7093
14. ІГНАТОВ, О. Кримінальне насильство: окремі питання. В: *Право України*, 2005, №3, с.67-71. ISSN 1026-9932
15. ИВАНЦОВА, Н.В. Основные положения концепции общественно опасного насилия в уголовном праве. В: *Уголовное право*, 2004, №4, с.26-28. ISSN 2071-5870
16. УЛЫМОВ, В.А. Понятие «насилие» в уголовном праве. В: *Актуальные вопросы борьбы с преступлениями*, 2019, №2, с.35-37. ISSN 2409-5990
17. ПЕТИН, И.А. *Криминологические аспекты механизма преступного насилия*: Диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук. Екатеринбург, 2002. 390 с.
18. КРИВОШЕЕВ, С.В. К вопросу о правовой природе физического и психического насилия. В: *Вестник факультета управления и права Коломенского института (филиала) ФГБОУ ВО Московский политехнический университет*, 2016, №11, с.105-109.
19. СЕРДЮК, Л.В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: Юрлитинформ, 2002. 384 с. ISBN 5-93295-059-5
20. ГЕРТЕЛЬ, Е.В. Виды психического насилия. В: *Научный вестник Омской академии МВД России*, 2012, №3, с.16-20. ISSN 1999-625X
21. ШАРАПОВ, Р.Д. *Насилие как уголовно-правовая категория*: Автореферат диссертации на соискание учёной степени доктора юридических наук. Екатеринбург, 2006. 41 с.
22. BRÎNZA, S. Infracțiunile prevăzute la art.146 și la art.147 CP RM: aspecte teoretice și practice. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2014, nr.3, p.86-104. ISSN 1814-3199
23. BRÎNZA, S, STATI, V. Infracțiunile de violență în familie (art.201¹ CP RM) în lumina prevederilor Legii nr.196/2016. În: *Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2017, nr.8, p.47-56. ISSN 1814-3199
24. TIGHINEANU, A. *Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșite în grup*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2018. 181 p.
25. НАВРОЦЬКИЙ, В.О. Поняття насильства та його врахування при кримінально-правовій кваліфікації. В: *Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17-18 квітня 2000 р.)*. Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000, с.10-15.
26. БЕЗРУЧКО, Е.В., НЕБРАТЕНКО, Г.Г. «Насилие» как объединяющее понятие деяний, причиняющих вред здоровью человека. В: *Юристъ-Правоведъ*, 2012, №4, с.49-51. ISSN 1817-7093

27. НАКОНЕЧНА, Л.А. *Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття*: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Львів, 2016. 210 с.
28. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*. [Accesat: 04.08.2020] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf
29. *Case of Parmak and Bakir v. Turkey*. [Accesat: 01.08.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-199075>
30. БЕЗВЕРХОВ, А.Г., НОРВАРТАН, Ю.С. Соотношение категорий «насилие» и «угроза» в современном уголовном праве России. В: *Вестник СПбГУ. Право*, 2018, Том.9, Вып.4, с.522-534. ISSN 2074-1243
31. КЛАССЕН, А.Н., АНОХИН, А.Ю. *Физическое и психическое насилие в уголовном праве*. Челябинск: Полиграф-мастер, 2006. 85 с. ISBN 5-9772-0027-7
32. ЦЕБОЕВ, А.П. Основные характеристики и понятие психического насилия в уголовном праве. В: *Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки*, 2017, №8-9, с.265-270. ISSN 2220-2404
33. ВЕКЛЕНКО, В.В., БАРХАТОВА, Е.Н. Психическое насилие как средство совершения преступлений: проблемы квалификации. В: *Современное право*, 2013, №7, с.134-137. ISSN 1991-6027
34. ПЕЛЕХОВА, Е.М., МУРАШОВА, Е.А. Психическое насилие в социальной и правовой практике: понятие, виды, методы и приемы воздействия. В: *Педагогика и психология: перспективы развития: Материалы X Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 15 нояб. 2019 г.)*, с.312-314. ISBN 978-5-6043805-1-2
35. БАРХАТОВА, Е.Н. *Преступления против собственности, совершаемые с применением психического насилия*: Дисертація на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Омск, 2014. 170 с.
36. РЕШЕТНИКОВ, А.Ю., КЛОЧЕНКО, Л.Н. Психологические и правовые основы учения о психическом насилии. В: *Вестник Российского нового университета. Серия: Человек и общество*, 2018, №3, с.100-111. ISSN 2414-9276
37. ANGHELUȚĂ, M. Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.155 din Codul penal. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național. Culegerea materialelor științifice elaborate în baza comunicărilor de la Conferința științifică națională cu participare internațională, organizată cu ocazia a 60 de ani de la înființarea Facultății de Drept, USM, 01-02 octombrie 2019, Chișinău*. Chișinău: CEP USM, 2020, p.184-192. ISBN 978-9975-149-88-4
38. КАЛИНКИНА, А.Б. Понятие, содержание и уголовно-правовое значение психического насилия как способа совершения преступления. В: *Расследование преступлений: проблемы и пути их решения: сборник научно-практических трудов*. Выпуск 4. Москва: Академия Следственного комитета Российской Федерации, 2014, с.62-66.
39. ЧЕЛЯБОВА, З.М. Психическое насилие в уголовном праве. В: *Уголовно-правовое воздействие и его роль в предупреждении преступности (IV Саратовские уголовно-правовые чтения): сборник статей по материалам IV Всероссийской научно-практической конференции (Саратов, 30 сентября - 1 октября 2019 г.)*. Саратов: Издательство ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая академия», 2019, с.387-389. ISBN 978-5-7924-1520-1
40. ДВОРЦОВ, В.Е. Психическое насилие как категория уголовного права. В: *Научный вестник Омской академии МВД России*, 2012, №2, с.96-99. ISSN 1999-625X
41. ФОКИН, М.С., ДВОРЦОВ, В.Е. К вопросу об уголовно-правовом определении психического насилия. В: *Вестник ТОГУ*, 2013, №2, с.269-274. ISSN 1996-3440
42. ШАРАПОВ, Р.Д. *Насилие в уголовном праве (понятие, квалификация, совершенствование механизма уголовно-правового предупреждения)*: Дисертація на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2006. 418 с.
43. КРУКОВСКИЙ, В.Е., МОСЕЧКИН, И.Н. Нефизическое насилие в уголовном праве: понятие и признаки. В: *Право. Журнал Высшей школы экономики*, 2017, №3, с.89-104. ISSN 2072-8166
44. НИКИТИН, Е.В. *Корыстно-насильственные преступления против собственности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2002. 18 с.
45. КЛОЧЕНКО, Л.Н. *Психическое насилие: вопросы уголовно-правовой регламентации и квалификации*: Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2019. 206 с.
46. РАРОГ, А.И. *Настольная книга судьи по квалификации преступлений*. Москва: ТК Велби: Проспект, 2006. 220 с. ISBN 5-482-00681-6
47. BOTEZATU, I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*. Chișinău: CEP USM, 2010. 302 p. ISBN 978-9975-70-998-9

Date despre autor:

Mihaela ANGHELUȚĂ, doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: anghelutamihaela@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-4761-2384

Prezentat la 15.03.2021